

Lenge leve en verdiåpen psykoterapi

Jeg er uenig med Henrik Berg i at forsøket på å definere grunnetos er uforenelig med et verdipluralistisk samfunn.

TEKST

Ole Magnus Vik

PUBLISERT 31. august 2022

EMNER psykoterapi

Jeg leser Berg sin hoveduenighet slik: Vi bør kun peke på eksistensen av konstitutive verdier i psykoterapi og ikke forsøke å definere dem, fordi resultatet aldri vil være universelt nok til å ha gyldighet i et verdipluralistisk samfunn. Her er vi grunnleggende uenige.

Berg synes også å være uenig i mine valg og operasjonalisering av grunnetos. Det ville være overraskende at jeg ene og alene skulle klare å definere psykoterapiens grunnetos i ett fagessay. Det er heller debatten rundt, mer enn en arbitrær liste med grunnverdier som er målet. Derfor ønsker jeg Bergs påpekninger velkommen. Jeg tillater meg likevel å anføre mine egne før jeg går videre til vår hoveduenighet.

Distinkte etoser?

Berg problematiserer hvorvidt psykoterapiens etos er distinkt. Psykoterapien har en unik posisjon i helsevesenet fordi den i større grad forholder seg til immaterielle sinn heller enn kropp, noe jeg mener også sannsynliggjør unike grunnetoser. Og dette gjelder mange grupper i helsevesenet, f.eks. palliative avdelinger som skal fasilitere en god død heller enn god helse. En rimelig antakelse er at dette også fordrer unike, konstitutive etoser. Vi er nok best tjent med å se alle behandlingstradisjoner i helsevesenet; palliative, somatoterapeutiske og psykoterapeutiske, som ganske distinkte når det gjelder grunnverdier. Det betyr ikke at de ikke også har felles helseetiske så vel som kontekstuelle etos.

Berg synes dessuten å tro at jeg mener at psykoterapiens etoser er så særegne at de aldri har blitt utforsket før. Dette mener jeg selvfølgelig ikke. Psykoterapiens etos er særegen i helsevesenet, ikke i filosofien.

Mistenkeliggjøring og tillit

Berg problematiserer flere av de grunnetosene jeg trekker frem. Blant annet viljen til å stå i den paradoksale bevegelsen mellom mistenkeliggjøring og tillit, fordi man fint kan tenke seg en terapitime uten mistenkeliggjøring. Men tenkte unntak forhindrer ikke at en etos kan sees som grunnleggende for en praksis. Verdien mot kan f.eks. være en grunnetos for praksisen profesjonell brannslukking, men det er likevel mulig å se for seg mange brannkonstabeloppgaver som ikke krever mot.

Jeg fastholder derfor at vi i psykoterapien bør strebe mot en fenomenologisk åpenhet der vi ikke tar noe av det pasientene våre sier for gitt. En slik åpenhet, som dessverre noen ganger blir mistenkeliggjørende, er ekstra viktig i psykoterapeutiske møter med diskriminerte minoriteter. Å anerkjenne verdien av tillits-mistenkeliggjørings-dialektikken er derfor ekstra viktig for hvite, relativt privilegerte menn som Berg og meg selv.

Berg er også uenig i at autentisitetetsbegrepet kan forstås som moralsk normativt og viser til eksistensfilosofen Heideggers begrepsforståelse. Heidegger synes å være en yndet eksistensfilosof blant de som har sitt hovedvirke i academia. Vi som hovedsakelig jobber klinisk, anser eksistensfilosofer som Kierkegaard og Sartre som vel så viktige. Hos dem forstås autentisitet som normativt, altså som noe man i aller høyeste grad bør strebe mot (Macquarrie, 1972).

«Berg synes å legge til grunn at psykoterapiens etos kan unngå å havne i konflikt med samfunnets etos. Dette er jeg uenig i»

Berg synes også å være uenig i at værens iboende fragmenterthet fremprovoserer en eksistensiell sorg. De fleste eksistensfilosofer anerkjenner at væren har en iboende tomhets-helhets-konflikt som skaper ubehag for oss (Cox, 2009) og blant andre Kierkegaard vektlegger hvordan sorgen er en uunngåelig respons på dette ubehaget (Grelland, 2007). Berg står selvfølgelig fritt til å se bort fra værensbetingelsene slik de defineres i eksistensialismen, men han kan ikke bevise at de er feilaktige, like lite som jeg kan bevise at de er riktige. Å legge dem til grunn er derfor like rimelig som å ikke gjøre det. Min erfaring er uansett at disse værensbetingelsene er usedvanlig klinisk relevante.

Skal man lete etter grunnetos?

Så til det mer grunnleggende spørsmålet: er det noen vits i å forsøke å definere grunnetos? Her virker det som om Berg ikke bare vil svare nei, men også mener at grunnene han oppgir er så gode at man ikke bør etterprøve dem. Å forsøke å definere grunnetos er per definisjon uforenelig med et verdipluralistisk samfunn, iht. Berg. Dette mener jeg er feilslått.

Berg synes å legge til grunn at psykoterapiens etos kan unngå å havne i konflikt med samfunnets etos. Dette er jeg uenig i. Psykoterapiens grunnetos er alltid i et spenningsforhold med samfunnets etos. Enten vi snakker om verdiene i norsk kultur eller verdiene i andre kulturer, vil en for stor overlapp med samfunnsverdiene svekke psykoterapiens mulighet til å problematisere og gyldiggjøre pasienters normative og ikke-normative livsvalg, noe som vil gjøre den mindre åpen, ikke mer. Vi trenger derfor en verdiåpen psykoterapi som, ut fra sine egne konstitutive grunnverdier både kan anerkjenne spenningene ovenfor – og være i dialog med – verdippluralistiske så vel som verdimonistiske samfunnsetos. Uten kjennskap til våre egne grunnverdier blir den jobben vanskelig.

Jeg mener også at det er problematisk å hevde, slik Berg gjør, at siden det ikke går an å lage en fullstendig krysskulturell og krysshistorisk liste over grunnetos, så skal man heller ikke forsøke å finne noen mer representative etoser. Det beste kan noen ganger bli det godes fiende.

Å bare være bevisst at psykoterapi har konstitutive grunnetoser er dessuten ikke nok for at psykoterapien skal kunne sies å være moralsk god (Tjeltveit, 2005). Vi er derfor moralsk forpliktet til å i alle fall forsøke å kartlegge og definere hvilke spesifikke verdier vi løfter frem for våre pasienter. Å forsøke å identifisere psykoterapiens grunnetoser er derfor alt annet enn bortkastet. Selv om det skulle vise seg å være umulig å fremheve noen verdier på bekostning av andre, så er forsøket likevel verdifullt. Ikke minst gjennom den økte verdibevisstheten vi som profesjon uansett da utvikler.

Forhåpentligvis slutter hverken vi som arbeider klinisk, eller de som forsker på kliniske tema, å diskutere om det er mulig å identifisere et felles verdigrunnlag og hva verdigrunnlaget er og bør være. Den fruktbare dialektikken lenge leve!

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 59, nummer 9, 2022, side 840-841

TEKST

Ole Magnus Vik, psykolog og filosof